

Doporučené postupy pro přístupnější volby

Vytvořeno v rámci projektu “Respektem k rozmanitosti pro aktivní účast v evropských volbách” v květnu 2011

Inclusion Europe

Podpořeno programem Základní práva a občanství Evropské unie

Pozadí projektu ADAP

Tyto doporučené postupy byly vypracovány v rámci projektu 'Accommodating Diversity for Active Participation in European elections' (ADAP), který funguje od roku 2009 a který je financován programem základních práv a občanství při Evropské komisi. Organizace Inclusion Europe pracovala na tomto osmnáctiměsíčním projektu společně se sebeobhájci a jejich asistenty ze tří členských organizací: ENABLE (Skotsko), Nous Aussi (Francie) a SPMP ČR (Česká republika).

Součástí projektu byl průzkum, v rámci kterého rozeslala Inclusion Europe dotazníky svým členským organizacím, stejně jako volebním úřadům nebo příslušným ministerstvům, zodpovědným za průběh voleb v daných zemích EU. Výzkumné dotazníky vyplnily členské organizace Inclusion Europe z 25 zemí (z nichž 19 jsou členské země EU a 3 nečlenské země EU). Výzkumné dotazníky rovněž odevzdaly volební úřady nebo ministerstva zodpovědná za průběh voleb z 18 členských zemí EU. V rámci snahy o dosažení vyváženého pohledu na celkovou situaci byly vydány dvě sady průzkumných materiálů, a to jak pro organizace propagující a hájící práva ohrožených skupin obyvatel, tak pro úřady zodpovědné za pořádání voleb na vládní úrovni.

V souladu s výsledky těchto výzkumů a vlastního průzkumu vypracovala následně Inclusion Europe tyto doporučené postupy pro přístupnější volby.

www.voting-for-all.eu

ISBN: 2-87460-122-5

© Inclusion Europe 2011

Inclusion Europe

Galleries Toison d'Or – 29 Chaussée d'Ixelles – B-1050 Brusel – Belgie
secretariat@inclusion-europe.org – www.inclusion-europe.org

SPMP ČR

Karlinské nám. 12/59 – 186 03 Praha 8 Karlín – Česká republika
spmp@seznam.cz – www.spmpcr.cz

Poděkování

Společnost Inclusion Europe by ráda poděkovala všem, kdo se podíleli na vývoji těchto doporučení, mimo jiné:

Členské organizace Inclusion Europe, které se podílely na průzkumu, v zemích:

Albánie, Belgie, Bulharsko, Chorvatsko, Kypr, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Německo, Řecko, Maďarsko, Irsko, Lotyšsko, Lucembursko, Malta, Norsko, Polsko, Portugalsko, Rumunsko, Slovensko, Španělsko, Švédsko, Velká Británie.

Národní volební úřady nebo příslušná ministerstva zodpovědná za organizaci voleb, které přispěly k průzkumu, v členských státech EU:

Rakousko, Belgie, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Řecko, Maďarsko, Irsko, Itálie, Litva, Lucembursko, Malta, Nizozemí, Portugalsko, Rumunsko, Španělsko, Švédsko.

Další nevládní organizace, které přispěly k doporučením:

AGE Europe, Alzheimer Europe, the European Citizen Action Service, the European Blind Union.

Tato publikace byla vydána s podporou programu Evropské komise: Základní práva a občanství Evropské unie. Tato publikace obsahuje názory a stanoviska Inclusion Europe a partnerů projektu, které nemusí být shodné se stanovisky a názory Evropské komise.

Úvod

Právo volit je jedním z nejzákladnějších občanských práv všech občanů Evropské unie. Nejde jen o samotnou účast na volebním procesu, ale také o zapojení jednotlivce do společnosti a o projev vlastního názoru. Navzdory tomu dnes existuje několik skupin, kterým je toto právo upíráno, neboť pro ně národní a evropské volby nejsou přístupné. K těmto skupinám patří zejména: lidé s mentálním postižením; senioři, kteří trpí nemocemi spojenými s věkem, které snižují jejich schopnost se voleb zúčastnit; a občané členských zemí Evropské unie (dále jen EU), kteří trpí jazykovými bariérami. Pro tyto skupiny lidí je účast na volbách složitá vzhledem ke komplexnosti informací, týkajících se hlasování a volebního procesu. K dalším překážkám pak patří zákon o omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům nebo nedostatečná dostupnost volebních místností pro seniory, voliče s omezenou pohyblivostí nebo voliče se zrakovým nebo sluchovým postižením.

V Evropské unii je zhruba 80 miliónů lidí s postižením, což představuje 15% obyvatel všech 27 členských států.¹ Také počet seniorů neustále roste, což potvrdila nedávná čísla z agentury Eurostat.² Otevírání hranic EU pak také znamená, že se zvyšuje počet obyvatel EU, kteří pobývají v jiné zemi EU.³ To vše

přispívá ke skutečnosti, že stále větší počet občanů napříč Evropou se není schopen podílet na volebním procesu.

Tato publikace zkoumá pět různých oblastí, které ovlivňují právo a možnost volit: legislativa týkající se zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům; přístupnost informací; výcvik; podpora při hlasování a přístupnost volebního procesu. Každá z těchto sekcí obsahuje popis současného stavu (díky celoevropskému výzkumu Inclusion Europe), stejně jako návrhy na řešení problémů každé sekce.

Inclusion Europe vyzývá volební úřady a ministerstva, zodpovědná za organizaci voleb k tomu, aby udělaly krok vstříc přístupnějším volbám a srozumitelnému volebnímu procesu pro všechny občany. Stejně tak vyzývá Inclusion Europe politické strany k tomu, aby učinily své volební kampaně přístupné tak, aby více občanů EU mohlo dostat svého volebního právu.

V rámci projektu ADAP vyšla i brožura s příklady dobré praxe, která doplňuje tato doporučení konkrétními příklady již existujících řešení napříč Evropou, která zlepšují přístupnost voleb. Tato doporučení by měla být aplikována na evropské, národní, regionální i lokální úrovni tak, aby všichni občané mohli využívat svého volebního práva.

¹ Zdroj: European Disability Forum.

² Data Eurostatu ukazují, že procentuální podíl občanů nad 65 let oproti zbytku populace vzrostl z 15.3% v roce 1998 na 17.1% v roce 2008. Zdroj: Webová stránka Eurostatu, 10. prosince 2009.

³ Nedávná zpráva Eurostatu ukázala, že 37% cizinců, žijících na území 27 členských států EU, je občanem jiného členského státu EU: 'Občané Evropské unie tvoří většinu cizinců v EU – 27,' prosinec 2009.

Právo volit: právní základ

Volební zákony v různých členských státech Evropské unie se výrazně liší. V některých zemích existuje pouze jeden volební okrsek, v jiných je jich mnoho; v některých zemích je volení povinné, jinde ne; liší se rovněž kritéria možností voličů z cizích zemí, stejně jako požadovaný věk pro to, aby člověk směl volit nebo být volen.

V EU momentálně neexistuje žádný standard pro volby. Jediné požadavky na členské státy EU stran evropských voleb jsou:

- Členové Evropského parlamentu (EP) musí být voleni v přímé volbě ve všech členských státech.
- Volba musí probíhat podle poměrného volebního systému.
- Volební období pro členy EP je pět let s možností znovuzvolení.
- Místo v EP je neslučitelné s místem v parlamentu členské země.

Navzdory tomu je všeobecné volební právo hlídáno v rámci požadavků na dodržování lidských práv v evropském i mezinárodním kontextu:

Článek 21 Mezinárodní deklarace lidských práv zaručuje všem lidem *“právo podílet se na vládě své země, a to buď přímo nebo skrze volené zástupce.”*

Článek 25 Mezinárodní úmluvy o občanských a politických právech zaručuje právo všem občanům volit a být volen.

Právo na plné zapojení lidí s postižením do politického a veřejného života je zakotveno ve článku 29 Úmluvy OSN o právech lidí se zdravotním postižením (dále jen CRPD), kterou ratifikovala Evropská unie 23. prosince 2010. Článek 29 stanovuje následující požadavky:

“Státy zaručí osobám se zdravotním postižením politická práva a příležitost užívat tato práva na rovnoprávném základě s ostatními.” (Článek 29 a)).

Jednotlivé země jsou tak povinny zajistit, aby *“volební postupy, zařízení a materiály byly vhodné, přístupné, snadno srozumitelné a použitelné” (Článek 29 a. i)).*

Rovněž je zde zakotven požadavek na to, aby lidem s postižením byla umožněna *“asistence při hlasování prostřednictvím osoby dle jejich vlastní volby” (Článek 29 a. iii)).*

Akční plán pro lidi s postižením pod radou Evropy na léta 2006 - 2015 stanovuje mimo jiné následující cíle:

- Aktivně podporovat prostředí, ve kterém se lidé s postižením budou moci rovnocenně podílet na životě občanské společnosti a politických stran.
- Zvyšovat podíl lidí s postižením na společenském a politickém životě na všech úrovních – místní, regionální, národní i mezinárodní tak, aby společenský a politický život plně reprezentoval pestrou povahu společnosti.

Článek 21 Charty základních práv v Evropské unii zakazuje jakoukoli formu diskriminace dle postižení, věku a národnosti, přičemž články 39 a 40 potvrzují právo všech občanů EU volit a kandidovat do voleb jak v evropských, tak v místních volbách.

Proč je třeba, aby byly volby přístupnější?

Lidé s mentálním postižením, stejně jako senioři nebo občané EU, kteří žijí v jiné členské zemi EU, se potýkají s množstvím překážek během celého volebního procesu.

Ve Velké Británii zjistila organizace Mencap (člen IE), že ve volbách v roce 2010 volilo jen 31% lidí s mentálním postižením, oproti 65.1% běžné populace.

Zdroj: Výzkum Mencap na vzorku více než 1.100 lidí s mentálním postižením, květen 2010.

Lidé s mentálním postižením se mnohem obtížněji učí, hůře chápou a komunikují. Pro mnoho lidí s mentálním postižením je velmi složité zpracovat složitější informaci. Nicméně jednoduché informace ve snadném čtení a správná podpora docílí toho, že řada lidí s postižením je schopna formulovat své názory a provádět informovaná rozhodnutí. Lidé s mentálním postižením si vytrpěli mnoho let diskriminace a v mnoha zemích je jim nadále odpíráno volební právo vzhledem k omezením, vycházejícím ze zákonů o opatrovnictví.

Výzkum ve Švédsku ukázal, že v roce 1998 volilo 20% lidí s mentálním postižením ve srovnání s 81.4% voličů z řad běžné populace. V roce 1994 pak volilo 31% lidí s mentálním postižením oproti 86% voličů z řad běžné populace.

Zdroj: Anette Kjellberg, 'Účast, ideologie a každodenní život. Jak porozumět zkušenostem lidí s mentálním postižením.' 2002, University of Linköping, Švédsko

Senioři, trpící nemocemi spojenými s jejich věkem mají často stejné problémy v přístupu k informacím jako lidé s mentálním postižením, vzhledem k nemocem jako je Alzheimer – tyto nemoci rapidně zhoršují schopnost vyjadřování se i schopnosti

paměťové. Mají rovněž řadu smyslových a fyzických postižení nebo omezenou pohyblivost. V roce 2009 vypracovala skupina *Groupe Noble Age* studii, která zmiňuje, že někteří senioři, žijící v pobytových zařízeních, se cítí vyčlenění z veřejného života, a to navzdory tomu, že jsou plně informováni a se správnou podporou schopni vyjádřit svůj názor.

"Chci volit, protože je to důležité. Nechci se cítit mimo to, co se děje ve Francii nebo u nás ve městě a chci, aby mě někdo bezpečně doprovázel, až půjdu k volbám."

Zdroj: 'Parole de citoyens en résidences médicalisées', vydáno 11. února 2009, Groupe Noble

Občané EU žijící v jiném státě EU mají právo se účastnit místních i evropských voleb, nicméně organizace European Citizen Action Service zjistila, že mnoho z nich odrazují jazykové bariéry nebo špatná dostupnost informací o neznámém volebním procesu. Někteří občané EU si možná ani nejsou vědomi toho, že mohou volit na území jiného členského státu Evropské unie.

Počet voličů v EU, kteří se zúčastnili voleb, se od roku 1979 snížil z 63% na méně než polovinu populace v roce 2009 (43%)⁴. Výzkum Inclusion Europe také ukázal, že účast na evropských volbách je o poznání nižší než ve volbách národních.

Pro občany EU, žijící v jiném státě EU jsou "Registrační procedury stále zmatené a nedostatečně personalizované v jazyce voliče".

Zdroj: 'Citizens living and working in other member states should be first, not last to vote in European elections', 31. května 2009 (www.ECAS-citizens.eu)

⁴ Zdroj: Webová stránka 'EU4journalists,' kterou pro Evropskou komisi vytvořilo centrum European Journalism Centre. Tisková zpráva 'Elections 2009' (www.eu4journalists.eu).

1. Legislativa

týkající se omezení způsobilosti k právním úkonům

„Důležitou překážkou, která lidem s mentálním postižením znemožňuje volit, je omezení způsobilosti k právním úkonům.“

Senada Halilčević, sebeobhájkyň a členka Asociace sebeobhájců, Chorvatsko

Státy zavazují se *“zajistit, aby se osoby se zdravotním postižením mohly účinně a plně, na rovnoprávném základě s ostatními, podílet na politickém a veřejném životě, přímo nebo prostřednictvím svobodně volených zástupců, včetně práva a možnosti volit a být volen.“* Článek 29 a) Mezinárodní Úmluvy OSN o právech lidí se zdravotním postižením (dále jen CRPD).

Omezení způsobilosti k právním úkonům

Řada lidí s mentálním postižením je plně schopna volit, pokud jsou splněny určité prvky přístupnosti a podpory. Výzkum prokázal, že množství lidí je znemožněna účast na volbách, neboť je z voleb vylučují zákony a předpisy, týkající se opatrovnictví a způsobilosti k právním úkonům. Studie, kterou v roce 2010 vypracovala Agentura Evropské unie pro základní práva⁵, zjistila, že ve většině členských států EU jsou lidé zbaveni způsobilosti k právním úkonům a tím automaticky vyřazeni z volebního procesu.

⁵ ‘Práva na účast v politickém životě lidí s mentálním postižením,’ zpráva organizace Fundamental Rights Agency, vydaná 8. listopadu 2010.

Zjistila také, že několik členských zemí EU částečně znemožňuje některým lidem volit. Je ale potěšující zjištění, že v některých zemích naopak neexistují žádná omezení, která by lidem s mentálním postižením volit znemožňovala, například Rakousko, Finsko, Nizozemí nebo Švédsko. Společnost Inclusion Europe rovněž zjistila, že toto je i případ Velké Británie, Irska a Norska.

V Maďarsku jsou všichni lidé s omezením způsobilosti (s omezením i zbavením způsobilosti k právním úkonům) automaticky vyloučeni z volebního procesu, což je dáno Ústavou. V květnu 2010 prolomil tento případ Evropský soud pro lidská práva, když se zabýval volebním právem. Jednomu maďarskému občanovi, který byl omezen ve způsobilosti k právním úkonům, bylo automaticky upřeno volební právo. Evropský soud pro lidská práva rozhodl, že automatické znemožnění volit je v rozporu s článkem 3 protokolu č.1 Evropské úmluvy o lidských právech, stejně jako v rozporu s dalšími mezinárodními dohodami, kterých je Maďarsko součástí, a to včetně Mezinárodní dohody o občanských a politických právech a Úmluvy o právech lidí se zdravotním postižením.

Podle posledního vývoje v Maďarsku po této kauze už podle maďarské Ústavy není odebrání volebního práva přímým důsledkem omezení způsobilosti k právním úkonům. Stále však platí nařízení, které umožňuje odebrat někomu volební právo na základě soudního rozhodnutí, který se opírá hlavně o lékařský posudek. Bohužel existuje možnost posuzovat, která má za cíl zjistit, zda je dotýčný schopen volit, takže je velmi pravděpodobné, že lidem s postižením bude nadále volební právo upíráno.

Neexistují žádné adekvátní metody, jak zjistit, zda dotyčná osoba je nebo není schopna volit. Na co by se měl soudce, lékař nebo volební úředník ptát? Občané mohou a nemusejí využít svého volebního práva. Lidé s mentálním postižením, jejichž zdravotní, mentální nebo jiný stav (dočasně nebo trvale) neumožňuje, aby si tvořili vlastní názor na politické strany nebo kandidáty, se stejně u voleb neobjeví; není tedy nutné je z volebního procesu předem vylučovat. Nicméně fakt, že se lidé k volbám dostaví (včetně lidí s podporou nebo asistencí) a volit chtějí, znamená, že mají názory, které je třeba vzít na vědomí.

Organizace, které jsou členy Inclusion Europe v Řecku, Lucembursku, Španělsku, Portugalsku a na Slovensku se momentálně snaží o prosazení právních reforem v oblasti volebních práv tak, aby lidé s mentálním postižením mohli svého volebního práva využít.

Povinná volba

Povinnost volit je dána zákonem v šesti zemích z těch, které byly zahrnuty do průzkumu.⁶ V některých z těchto zemí jsou povinnosti volit zbaveni lidé nad určitou věkovou hranici. Například v Řecku nemusí volit lidé nad 70 let a v Lucembursku k volbám nemusí lidé na 75 let. To však může vést ke snížené účasti u voleb v případě starších ročníků.

⁶ Belgie, Řecko, Itálie, Lucembursko, Kypr, Lotyšsko.

Doporučení k legislativě, týkající se omezení způsobilosti k právním úkonům

1. Odstranění překážek na cestě k volbám pro lidi s omezením způsobilosti k právním úkonům

Legislativu, týkající se omezení způsobilosti k právním úkonům, je třeba přehodnotit tak, aby lidé s mentálním postižením nebyli automaticky zbavováni volebního práva, což je zakotveno v článku 29 Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením, článku 21 Charty základních práv, článku 25 Mezinárodní dohody o občanských a politických právech a článků 39 a 40 Evropské charty základních práv. Předpisy nesmí obsahovat žádná omezení, vztahující se k volebním právům lidí s postižením.

2. Odstranění volebních testů

Je-li jednou ustanoveno, že občané nejsou automaticky zbavováni volebních práv, nesmí být na nikom vynucován žádný druh testu schopnosti volit, stejně jako k takovým testům není nucen nikdo z běžné populace.

3. Konzultace s organizacemi, které hájí a propagují práva ohrožených skupin obyvatel na téma změn v legislativě

Vlády by měly pravidelně konzultovat možnosti změn legislativy v relevantních oblastech s organizacemi, které hájí a propagují zájmy ohrožených skupin obyvatel.

2. Přístupnost informací

„Důležitou překážkou v účasti lidí s postižením na volebním procesu je „nedostatek informací v odpovídající formě, která by jim umožnila učinit informované rozhodnutí o tom, koho volit.“

Mencap, Velká Británie

Podepsané země se zavazují zajistit, aby se lidé s postižením mohli efektivně a plně podílet na politickém a veřejném životě tak, že se zasadí o to, aby *“volební postupy, zařízení a materiály byly vhodné, přístupné, snadno srozumitelné a použitelné”*

Článek 29 a i) CRPD.

Překážky pro lidi s mentálním postižením

Výzkum Inclusion Europe ukázal, že pro lidi s mentálním postižením jsou informace o všech aspektech voleb a volebního procesu těžko srozumitelné, neboť jde o komplexní tematiku a její objem je poměrně rozsáhlý a náročný na pochopení. Pokud budou k dispozici jasné, jednoduché a dobře srozumitelné informace, řada lidí s mentálním postižením bude schopna pochopit různé aspekty volebního procesu a voleb se účastnit.

Členské organizace Inclusion Europe ve všech zkoumaných zemích věří, že pro lidi s postižením je velice složité porozumět informacím, které vydávají politické strany. V 18 zemích naši členové uvádějí, že pro lidi s mentálním postižením je těžké pochopit, jak se volí.⁷ V polovině zemí z těch, které jsme

⁷ Belgie, Bulharsko, Kypr, Česká republika, Estonsko, Francie, Řecko, Maďarsko, Irsko, Lucembursko, Polsko, Slovensko, Španělsko, Švédsko, Velká Británie, Chorvatsko, Norsko.

zkoumali skrze naše členské organizace a skrze volební komise, jsou k dispozici informace i v jiných jazycích kromě jazyka oficiálního. Díky tomu jsou informace o volbách občanům jiných národností snáze dostupné a to může usnadnit účast na volebním procesu těm lidem, kteří jsou jiné národnosti než té, v jejíž zemi volí.⁸

Překážky pro lidi s jinými typy postižení

Pro lidi se zrakovým, sluchovým nebo jiným postižením je rovněž problematické zjišťovat informace o všech aspektech voleb, neboť tyto informace nejsou poskytovány v pro ně přístupných formátech.

Studie z roku 2009 nazvaná ‘Přístupnost nevidomých a lidí se zbytky zraku k volebním systémům v členských zemích Evropské unie,’ kterou zpracovala Evropská unie nevidomých, poukázala na některé problémy, se kterými se lidé nevidomí nebo lidé se zbytky zraku potýkají u voleb. Studie rovněž poukázala na příklady dobré praxe v některých členských zemích, které tento problém řeší – například využití Braillova písma nebo velkých písmen v textu.

Ve Velké Británii je zhruba 90.000 lidí s postižením sluchu, kteří jsou v komunikaci odkázáni na britský znakový jazyk (British Sign Language - BSL). Přesto tento jazyk použila ve své volební kampani pouze jedna politická strana. Tessa Padden, britská tlumočnice znakových jazyků tvrdí, že tento přístup řadu neslyšících vylučuje z demokratického procesu.⁹

⁸ Česká republika, Estonsko, Irsko, Itálie, Rumunsko, Španělsko, Švédsko, Dánsko, Finsko, Řecko, Lotyšsko, Litva, Velká Británie.

⁹ ‘Neslyšící voliči ‘nevyslyšeni’ politiky’ Duben 2010, www.bbc.co.uk

Doporučení pro přístupné informace

1. Zvyšování povědomí

Důkladnější zvyšování povědomí (prostřednictvím volebních komisí, politiků a politických stran) o důležitosti volební účasti veřejnosti se silným důrazem na zvláště vyčleněné skupiny obyvatel, jako jsou například lidé s mentálním postižením.

2. Právní prostředky

Přístupnost informací o volebním procesu by měla být zakotvena v legislativě konkrétních zemí a v souladu s článkem 29 CRPD.

3. Přístupné formáty

Informace o volebním procesu musí být dostupné a šířené v přístupných formátech na lokální a národní úrovni tak, aby voliči mohli volit co možná nejsamostatněji. K přístupným formátům patří:

- Snadné čtení¹⁰
- Braillovo písmo a využití velkých fontů pro lidi s postižením zraku
- Znakový jazyk pro lidi se sluchovým postižením
- Informace dostupné v různých jazycích pro občany jiných zemí EU, kteří pobývají v dané zemi

4. Přístupné informace o všech aspektech volebního procesu

Informace by měly být dostupné ve všech přístupných formátech a o všech součástech

¹⁰ Evropské standardy snadno srozumitelného jazyka jsou dostupné na webových stránkách Inclusion Europe (www.inclusion-europe.org) pod projektem 'Pathways' (dokončeno v roce 2009).

volebního procesu, mimo jiné o těchto tématech:

- Jak se zaregistrovat k volbám
- Různé politické strany
- Politický systém v zemi
- Různé druhy voleb

Rovněž média by měla poskytovat informace o volbách a volebním procesu v přístupných formátech.

5. Nové technologie

Je-li pro dané volby a místo možnost volit elektronicky nebo přes počítač přímo ve volební místnosti, je třeba, aby tyto možnosti byly dostupné i v přístupných formátech: snadné čtení, velké fonty, audio, video, znakový jazyk, jiné jazyky běžné v EU a možnost využití technologie simulace řeči pro lidi nevidomé nebo se zbytky zraku.

6. Spolupráce s organizacemi propagujícími a hájícími práva ohrožených skupin obyvatel

- Volební komise nebo vládní úřady zodpovědné za průběh voleb by měly spolupracovat s organizacemi, které se věnují hájení a propagaci práv i ohrožených skupin obyvatel na národní i lokální úrovni tak, aby komunikované informace byly přístupnější.
- Politické strany by rovněž měly spolupracovat s organizacemi, které se zabývají hájením a propagací práv ohrožených skupin obyvatel během přípravy a vývoje svých programů a webových stránek. Tyto organizace by rovněž měly podporovat politické strany v tomto procesu.

7. Financování

Na vytváření přístupných informací by měl být dostatek zdrojů.

3. Výcvik

“Volební komise nejsou dostatečně proškoleny na to, aby byly schopny komunikovat s lidmi s mentálním postižením.”

ÉFOÉSZ, Maďarsko

Výcvik pro volební komise

Podle výzkumu Inclusion Europe čelí lidé s mentálním postižením u voleb řadě problémů, protože členové volebních komisí nejsou připraveni na situace, kdy by měli člověku s mentálním postižením asistovat nebo pomoci.

V šesti zemích¹¹ uvedl úřad pro volby nebo ministerstvo zodpovědné za průběh voleb, že v každé volební komisi je člověk, který je přímo určen k tomu, aby byl schopen asistovat lidem, kteří potřebují s odvolením pomoci. V šesti zemích¹² existuje výcvik pro členy volebních komisí na téma asistence lidem u voleb, třebaže ve většině zemí se výcvik týká pouze lidí s fyzickým a smyslovým postižením nebo seniorů. V sedmi zemích¹³ existují předpisy pro asistenci členů volebních komisí voličům, nicméně většinou se jedná o pravidla pro asistenci lidem s fyzickým nebo smyslovým postižením.

Britská organizace Mencap (rovněž člen Inclusion Europe) uvádí, že:

¹¹ Dánsko, Finsko, Lucembursko, Maďarsko, Nizozemí a Řecko.

¹² Česká republika, Finsko, Maďarsko, Litva, Malta, Švédsko.

¹³ Rakousko, Belgie, Dánsko, Finsko, Irsko, Malta, Litva.

“V některých volebních místnostech je přítomen personál, který si není vědom nutnosti podpory, kterou lidé s mentálním postižením potřebují, ani si nejsou vědomi legislativy, ve které jsou požadavky na poskytnutí podpory těmto lidem zakotveny.”

Rumunská nadace ‘Pentru Voi ‘ (rovněž člen Inclusion Europe) uvádí, že:

“Vzdělávání a výcvik členů volebních komisí nezajišťuje přístup k volbám pro všechny voliče s postižením(...) Řadě lidí s postižením, kteří jsou ve věku, kdy mohou volit, jsou volebními úředníky jejich volební práva upírána.”

Výcvik pro lidi s mentálním postižením

Lidé s mentálním postižením často nevědí jak volit, neboť nejsou dostupné výukové formáty a materiály, které by jim prakticky vysvětlily, jak k volbám přistupovat. Pozitivní zjištění je, že v sedmi zemích již existují materiály a příklady dobré praxe na téma volby a lidé s mentálním postižením.¹⁴ Ve valné většině těchto zemí bylo uvedeno, že o takový výcvik se starají nevládní a neziskové organizace.

Doporučení k výcviku

1. Výcvik pro členy volebních komisí

Členové volebních komisí, stejně jako všechny další osoby, které jsou oficiálně přítomny u voleb, by si měly být vědomy volebního práva lidí s mentálním a fyzickým postižením. Pro

¹⁴ Finsko, Německo, Velká Británie, Irsko, Norsko, Slovensko, Švédsko.

členy volebních komisí by měly vzniknout směrnice a výcvikové manuály, kde budou shrnuta základní pravidla asistence lidem s mentálním, smyslovým a fyzickým postižením. Tento výcvik a takovéto směrnice by měly být univerzálně aplikované v rámci celé země.

2. Další pracovníci ve volebních místnostech

V každé volební místnosti by měl fungovat jeden další pracovník, který zajistí potřebnou podporu pro voliče, kteří potřebují asistenci.

3. Výcvik pro lidi s mentálním postižením

Pro lidi s postižením je třeba vyvinout výcvikové programy a materiály na téma „Jak volit.“

4. Pravidelné konzultace s celostátními a lokálními organizacemi, které se zabývají ochranou a propagací práv ohrožených skupin obyvatel

K procesu výcviku volebních úředníků a členů volebních komisí by mělo být přístupováno na základě pravidelných konzultací s organizacemi, které se zabývají ochranou a propagací práv lidí s mentálním, smyslovým nebo fyzickým postižením a seniorů.

5. Financování

Na financování výcviku pro členy volebních komisí a lidí s postižením ohledně voleb, by měl být zajištěn dostatek zdrojů.

4. Podporované rozhodování u voleb

“Státy přijmou odpovídající opatření, aby umožnily osobám se zdravotním postižením přístup k asistenci, kterou mohou pro uplatnění této právní způsobilosti potřebovat.” (Článek 12.3 CRPD).

Jak již bylo zmíněno v předchozích doporučeních, lidé s mentálním postižením potřebují přístupné informace o politických stranách, předpisech a kandidátech, stejně jako výcvik v tom, jakým způsobem uplatnit svůj hlas ve volbách. V následující kapitole se proto budeme věnovat tomu, jak zpřístupnit vlastní volební proces. Ale měli by lidé s mentálním postižením dostat podporu v procesu rozhodování, koho nebo co volit?

Výkon volebního práva patří k úkonům, týkajícím se právní způsobilosti člověka. Článek 12.3 CRPD pak navrhuje, aby lidé s postižením mohli požádat o potřebnou podporu k rozhodnutím, která se týkají i voleb. Článek 12.4 obsahuje oporu pro potřebnou ochranu před zneužitím a snaží se zajistit, aby prostředky, vedoucí k výkonu volebních práv v tomto ohledu, vždy respektovaly práva, vůli a preference daného člověka a byly vždy prosty střetu zájmů a jakéhokoliv nátlaku.

Takováto podpora nicméně vždy přináší obavy ze zneužití voliče, a to zejména proto, že existuje jen velmi tenká hranice mezi nestrannou podporou v politickém rozhodování a nátlakem na upřednostňování jedné strany, kandidáta nebo specifického subjektu. Na jedné straně je zásadní, abychom tyto obavy uměli rozpoznat; na druhé straně by ovšem tyto obavy neměly stát v cestě v uplatnění volebního práva lidí s postižením nebo tyto lidi nějakým způsobem diskriminovat. Je rovněž podstatné, aby nebyl

ražen standard nezávislosti v politickém rozhodování lidí s postižením, neboť ani v případě voličů z řad běžné populace neexistují v tomto ohledu žádná kritéria vyjma věku a občanství: řada lidí je v politickém rozhodování ovlivněna přáteli, rodinou nebo dalšími lidmi a v důsledku toho tak často svá politická rozhodnutí nepodřizují svému zájmu.

Podporující osoba musí respektovat názory voliče a nesmí zaměňovat své vlastní preference za preference voliče. Stejně tak nesmí podporující osoba usměřňovat osobu podporovanou vlastními domněnkami o tom, jak podporovaná osoba volit chce. Podporující osoba tak nemůže zodpovědně posoudit záměry voliče a nemůže tak volit za něj. Tento typ podpory je nejlépe realizován v rámci dlouhodobé struktury podpůrné sítě, v rámci které lidé podporují a ochraňují lidi s mentálním postižením. Z toho vyplývá, že témata vztahující se k ochraně před nežádoucím ovlivňováním nebo zneužíváním voličů profesionálními nebo dobrovolnými podpůrci, je třeba se zabývat.

Doporučení k podporovanému rozhodování

1. Přístupné informace o všech politických stranách

Politické strany a jejich příznivci by se měli postarat o to, aby od všech stran byly k dispozici přístupné informace o stranických kandidátech a programech. Je extrémně složité nestranně asistovat u podporovaného rozhodování ve chvíli, kdy jsou přístupné materiály dostupné pouze od jedné strany nebo kandidáta.

2. Podporované rozhodování musí brát v úvahu názory lidí s mentálním postižením

Proces podporovaného rozhodování by se měl soustředit na diskuzi a identifikaci zájmů a preferencí člověka s mentálním postižením. Tento proces musí zohledňovat jeho preference, jejich volební historii, sociální situaci atd. Jejich zájmový profil je následně možné porovnat – společně s tímto člověkem – s postoji jednotlivých politických stran nebo kandidátů, kteří ve volbách kandidují. Během tohoto procesu je možné člověka podpořit v rozhodnutí a pokusit se tak identifikovat stranu nebo kandidáta, který bude nejlépe odpovídat zájmům člověka s mentálním postižením v jejich volebním okrsku.

3. Podporující osoba musí plně akceptovat a respektovat rozhodnutí člověka s mentálním postižením

Je nesmírně důležité, aby si podporující osoby uvědomovaly, že musí přijmout i rozhodnutí osoby s mentálním postižením, které nereflektuje jejich zájem, ale které je učiněno na bázi zdánlivě náhodných faktorů. Jde například o situace, kdy člověk s mentálním postižením volí kandidáta proto, že mu připadá sympatický. Stejně se rozhoduje i mnoho běžných voličů a takovéto rozhodnutí musí být plně akceptováno.

4. Výcvik a informace pro podporující osoby

Osoby, které poskytují lidem s mentálním postižením podporu a asistenci, by měly být pravidelně školeny a informovány o tom, jaké typy podpory jsou povolené a jaké ne; měly by také umět respektovat tajnost hlasování a soukromí podporované osoby.

5. Přístup k volebnímu procesu

Významnou překážkou u voleb pro lidi s mentálním postižením je “NEPŘÍSTUPNOST volební kampaně a volebních místností.”

Pentru Voi, Rumunsko

“Státy chrání právo osob se zdravotním postižením hlasovat v tajném hlasování ve volbách a veřejných referendech bez zastrasování; kandidovat ve volbách, účinně zastávat úřad a vykonávat všechny veřejné funkce na všech úrovních řízení státu a umožňují používání podpůrných a nových technologií, pokud je to vhodné;” Článek 29 a ii) CRPD.

Přístup do volebních místností

Výzkum Inclusion Europe ukázal, že řada lidí s fyzickým postižením má při volbách problémy v přístupu do volební místnosti. Naši členové uvedli, že se domnívají, že lidi s postižením odrazují od účasti ve volbách fyzické překážky.¹⁵

Z hlediska lidí s postižením vyzývá Článek 9 CRPD, který se týká přístupnosti, Státy k tomu, aby přijaly: *“příslušná opatření k zajištění přístupu osob se zdravotním postižením, na rovnoprávném základě s ostatními, k fyzickému prostředí, dopravě, informacím a komunikaci, včetně informačních a komunikačních technologií a systémů, a k dalším zařízením a službám dostupným nebo poskytovaným*

¹⁵ Belgie, Bulharsko, Kypr, Česká republika, Řecko, Maďarsko, Irsko, Portugalsko, Rumunsko, Velká Británie, Albánie.

veřejnosti, a to ve městských i venkovských oblastech.”

K problémům přístupnosti volebních místností patří zejména jejich nedostupnost pro voliče na vozíku nebo s kombinovaným postižením.

V několika členských státech bylo možné uplatnění například předčasné volby nebo volby přes prostředníka. Volba poštou nebo mobilní volební komise byly dostupné ve více než polovině z hodnocených zemí. Tyto alternativní způsoby volby mohou lidem s postižením usnadnit volbu v případě, že se nejsou schopni dostavit do volební místnosti. Vystává samozřejmě otázka možnosti zneužití voličů a jejich hlasů při alternativních způsobech volby. Takovéto obavy však nemohou vyústit v omezení volebních práv pro lidi s postižením. Naopak, musí být podniknuty adekvátní kroky vedoucí k tomu, aby možnosti zneužití byly vyloučeny.

Asistovaná volba

“Státy zaručují svobodně vyjadřování vůle osob se zdravotním postižením jako voličů; a za tímto účelem jim v případě potřeby umožňují, na jejich vlastní žádost, asistenci při hlasování prostřednictvím osoby dle jejich vlastní volby;” Článek 29 a)iii CRPD.

Členové Inclusion Europe a volební úřady nebo ministerstva zodpovědná za průběh voleb uvedli, že asistovaná volba je umožněna ve 24 z hodnocených zemí.¹⁶ Některé země uvedly, že asistovaná volba je umožněna lidem s fyzickým nebo smyslovým postižením

¹⁶ Albánie, Rakousko, Belgie, Chorvatsko, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Německo, Řecko, Irsko, Itálie, Lotyšsko, Litva, Lucembursko, Nizozemí, Polsko, Portugalsko, Rumunsko, Slovensko, Španělsko, Švédsko, Velká Británie.

(například Nizozemí, Česká republika, Španělsko). V jiných zemích je možnost asistence ponechána na uvážení volební komise (například Belgie a Švédsko). V dalších zemích může lidem s postižením asistovat člen rodiny nebo opatrovníci (například Lotyšsko). Je povzbudivé, že asistovaná volba je možná v mnoha zemích. Tento způsob by nyní měl být rozveden tak, aby umožnil asistovanou volbu i lidem s mentálním postižením. Osoba, které člověk s mentálním postižením důvěřuje, by měla mít možnost jej doprovodit za plentu a správným způsobem zpracovat volební lístek.

Doporučení k přístupnému volebnímu procesu

1. Doprava k volebním místnostem

Pro lidi s postižením by měla v den voleb být k dispozici upravená doprava. Rovněž by měla být k dispozici organizovaná doprava pro svoz do volebních místností pro voliče, pro které je jiná forma dopravy náročná (například lidé z domů s pečovatelskou službou nebo lidé se sníženou pohyblivostí).

2. Přístup do volebních místností

Podle Článku 9 CRPD musí být volební místnosti přístupné pro lidi s mentálním, smyslovým a fyzickým postižením.

3. Univerzální normy přístupnosti

Je třeba vytvořit univerzální normy přístupnosti pro volební místnosti, které zajistí, že volební místnosti budou přístupné, přičemž budou brát v úvahu odlišné potřeby s různým typem postižení i s postižením kombinovaným.

4. Asistovaná volba

Podle článku 29 CRPD mají lidé s mentálním, fyzickým a smyslovým postižením mít v nutném případě možnost asistence za plentou od osoby, které důvěřují.

5. Alternativní způsoby volby

Volební proces by měl být dostatečně flexibilní na to, aby umožnil alternativní způsoby volby (například mobilní volební urny, předčasná volba a/nebo volba poštou) a tím usnadnila volební proces pro lidi s postižením a pro seniory.

6. Ochrana před zneužitím

Obavy z možnosti zneužití voličů by neměly být výmluvou na omezování volebních práv lidí s postižením. Namísto toho je třeba přijmout adekvátní kroky, které tomuto zneužití zabrání, například: vzděláváním asistujících osob stran legálních a nelegálních postupů při asistenci, trestním stíháním podvodných praktik při zneužívání voličů, zavedením zákonných pravidel pro členy volebních komisí a poskytovatele služeb, která budou definovat způsoby asistence při registraci a volebním procesu pro lidi s postižením a seniory.

7. Nové technologie

Pokud je ve volebních místnostech zavedena možnost elektronické volby nebo volby pomocí počítače, měly by tyto způsoby volby být přístupné díky použité přístupných formátů: snadno srozumitelný jazyk, velké fonty, audio, video, znakový jazyk, další jazyky zemí EU a možnosti využití těchto prvků společně s technologií syntézy lidské řeči pro nevidomé voliče a voliče se zbytky zraku.

8. Pravidelné konzultace s národními a lokálními organizacemi, které se zabývají ochranou a propagací práv ohrožených skupin obyvatel

Pravidelné konzultace s organizacemi, které se zabývají ochranou a propagací práv ohrožených skupin obyvatel na národní a lokální úrovni by měly probíhat tak, aby docházelo k zavedení těchto standardů a ke

kontrole přístupnosti volebních místností v dané oblasti.

9. Financování

Je třeba, aby byl vyčleněn dostatek zdrojů na financování přístupných volebních místností.

Závěr

Z našeho výzkumu jasně vyplývá, že řada občanů EU má problémy s nedostatečnou přístupností volebního procesu. Jedná se hlavně o lidi s postižením, seniory a občany EU, kteří jsou vyloučení z volebního procesu díky nepřístupnosti volebních procedur, volebních místností a materiálů, díky omezením z hlediska právní způsobilosti nebo nedostatečného povědomí o vlastních právech.

Jak již bylo zmíněno, volební práva občanů EU požadovaného věku jsou garantována mezinárodní i evropskou legislativou, včetně Listiny základních práv a svobod, Mezinárodní dohody o občanských a politických právech a Evropské charty lidských práv. Pro lidi s postižením je zde Úmluva OSN o právech lidí se zdravotním postižením, kterou podepsaly všechny členské státy EU a kterou ratifikovala EU v prosinci 2010. Tato úmluva zdůrazňuje základní principy nediskriminace lidí s postižením, stejně jako práva lidí s postižením na účast na politickém a veřejném životě¹⁷ a zasazuje se o to, aby v tomto ohledu byla přijata potřebná opatření z hlediska přístupnosti.¹⁸

Doporučení v této oblasti přineslo také fórum European Disability Forum v roce 2009 skrze manifest, který se zasazuje o zpřístupnění

volebních místností a materiálů, stejně jako o tajném hlasování pro lidi s postižením.¹⁹ Mezinárodní nadace pro volební systémy (International Foundation for Electoral Systems - IFES) navíc v roce 2002 vyvinula Standardy přístupu k volbám pro osoby s postižením (Standards of Electoral Access for Citizens with Disabilities). Tyto standardy apelují na nediskriminaci v rámci volebního procesu a vyzývají státy po celém světě k řešení problémů přístupnosti. Jsou zde konkrétní návrhy řešení některých oblastí, například: nediskriminace, alternativní volební řešení, zabezpečení tajnosti hlasování, využití asistované volby nebo zajištění tajného hlasování.²⁰

Volební práva lidí s postižením, seniorů a občanů EU, kteří se zdržují v jiné zemi EU, než je jejich domovský stát, nesmějí být ignorována. Tato doporučení vyzývají k přijetí opatření, která umožní většímu počtu občanů EU naplnit jejich základní právo – právo volební.

¹⁷ Dle Článku 29 CRPD.

¹⁸ Viz CRPD: Článek 3 Obecné zásady.

¹⁹ Více informací najdete na webové stránce 'Disability Votes Count' (2009) :

www.disabilityvotescount.eu

²⁰ 'Standards of Electoral Access for Citizens with Disabilities,' září 2002 .

(http://www.electionaccess.org/rs/Discussion_Paper.htm)